

Araguaia
amb el Bisbe Casaldàliga

Roger de Llúria 126, 3-1
08037 Barcelona
Tel. 623 038 875
Fax 93 412 53 84
araguaia@pangea.org
www.araguaia.pangea.org

CARTA 96, SETEMBRE DE 2020

EN LA PASQUA DE PERE CASALDÀLIGA

Com bé sabeu el nostre estimat bisbe Pere Casaldàliga va morir el passat 8 d'agost. Ara descansa al cementiri Karajà, a Sao Felix do Araguaia, com ell volia.

D'ençà de la seva mort s'han rebut innumbrables mostres de condol i agraïment per la vida d'en Pere. En aquesta carta us en fem arribar alguns escrits publicats a diversos mitjans i el nostre homenatge com a Associació.

HOMENATGE DE L' ASSOCIACIÓ ARAGUAIA

“De víus a ressuscitats” sempre
va ser el teu lema
i ara la Ressurrecció ja t'abraça
plenament
i com ens crema el teu escalf
ill·luminant la nostra tristor i plor!

Caminarem junts teixint camí
bri a bri compartirem
la teva paraula i poema
i encara que avui una part de nosaltres
mori- també
ens ceneix l'Esperança
- que tu vetllaràs les nostres Utopies i
sognis
i consagraràs aquest temps d'espera
vivint profundament entre nosaltres.

Gràcies per la teva vida, **Estimat Pere**
amic germà i mestre.

Maritxu

Associació Araguaia

COMIAT DE PERE CASALDÀLIGA A BALSARENY

El dia 8 d'agost va morir Pere Casaldàliga, a l'edat de 92 anys, a l'hospital de la Santa Casa de Bata-tais, prop de São Paulo, on havia estat traslladat des de São Félix do Araguaia per problemes pulmonars. La notícia va córrer de seguida arreu del món, i les mostres de condol i les ressenyes sobre el seu perfil biogràfic i, sobretot, les seves causes, van ocupar els mitjans d'informació.

L'endemà, diumenge, mentre a la capella del Centre Universitari claretia de Batatais tenia lloc la primera missa del seu funeral brasiler, **a Balsareny hi va haver una concentració espontània** a la plaça Ricard Viñas, davant de cal Lleter, la casa natal del bisbe.

Amb mascaretes i distància de rigor, centenars de persones van testimoniar el seu dolor i estimació a la família Casaldàliga, encapçalada per les germanes del finat, Carme i Maria, i les seves nebodes.

Els rapsodes dels Pastorets van recitar dos poemes (Retorn pairal i Castell de Balsareny); després, Martina Ruiz va interpretar al violoncel El cant dels ocells, i els assistents a l'acte van cantar el Virolai després d'un minut de silenci i reflexió. L'acte, breu i emotiu, el va cloure l'Anna Casaldàliga, neboda del bisbe, que va donar les gràcies en nom de la família i **va demanar de seguir treballant per les causes d'en Pere Casaldàliga**. Els presents van respondre amb un aplaudiment molt llarg.

Les restes del bisbe van ser traslladades de Bata-tais a São Félix do Araguaia, passant pel Santuari dels màrtirs, a Ribeirão Cascalheira, ja al Mato Grosso, enmig d'emotives mostres de dol per part de la població, i van ser enterrades, seguint la seva expressa voluntat, al cementiri dels indis Karajà, a la vora del riu Araguaia, el dimecres 12 d'agost.

A Balsareny, el dia 15, en un ofici auster i alhora acollidor, pensat per la família Casaldàliga, grups de voluntaris de la Comissió Pere Casaldàliga, Balsareny Educa i altres entitats locals, amb la col·laboració de l'Ajuntament, van disposar-ho tot perquè tothom qui volgués hi pogués assistir.

Com que l'interior de l'església té un espai limitat a causa de les prevencions sanitàries, els bancs ha-

bitualment inutilitzats es van posar a l'exterior de la plaça, juntament amb un gran nombre de cadi-res, que els assistents van omplir; i es va instal·lar un equip de megafonia perquè la gent de la plaça pogués sentir bé tot el que es deia al temple, ja que hi va haver parlaments molt profunds, emotius i interessants.

Tant a l'altar com a l'exterior de l'església s'hi van posar, a més d'un retrat d'en Pere Casaldàliga, diversos elements carregats de simbologia.

L'ofici va ser presidit per Joan Soler, claretia de Vic, president de l'Associació Araguaia amb el bisbe Casaldàliga i amic personal del bisbe Casaldàliga; acompanyat pel rector de Balsareny, Antoni Bonet i dotze sacerdots més del bisbat de Solsona i companys claretians.

La part musical va anar a càrrec del pianista Carles Cases, d'estirp balsarenyenca, compositor de la suite Araguaia, de la qual va interpretar fragments, acompanyat de Sveta Trushka al violoncel i Teresa Noguerón al clarinet. La Coral Sant Esteve de Balsareny, dirigida per Marc Comabella, a més de diversos cants de la missa, va interpretar al final la cançó Pere Casaldàliga, de 'Balsareny més de mil anys', i el Virolai.

La missa havia començat amb una introducció a càrrec de Glòria Casaldàliga Riera, que va llegir aquest poema de Pere Casaldàliga:

Jo moriré dempeus, com els arbres.
Em mataran dempeus.
Déu dirà als meus amics:
certifico que va viure amb vosaltres
esperant aquest dia
De cop, amb la mort,
es farà veritat la meva vida.
Per fi hauré estimat.

Entre les moltes coses que es van dir, destaquem, de les paraules de Joan Soler, que l'amor que en Pere va anar sembrant al llarg del seu camí l'immortalitza. També va citar les paraules que una dona de la comunitat dels Karajà adreçava al finat: Estimaves la meva terra i em vas ensenyar a mirar-la amb uns ulls nous. Sempre vas ajudar els més febles i ara reposes al cementiri dels indis Karajà, al costat dels meus avantpassats. La immortalitat és teva, espero retrobar-te allà dalt, a les estrelles.

I del parlament de Cristina Casaldàliga, aquesta reflexió:

«Ens consola que, com volies, has pogut morir amb la teva gent que tant has estimat i t'han estimat. Malgrat la distància, sempre has estat molt a prop de nosaltres. Mai t'oblidaves de felicitar els sants i aniversaris i estar pendent de la teva mare, dels teus germans, de les nenes, de la resta de família, del poble i del país. També ens posaves deures: anar a visitar la Mare de Déu del Castell, Montserrat, i no et descuidaves mai de la casa pairal de Candàliga. Com a bon fill de Balsareny, has estat un traginer incansable de l'esperança.

Continuarem donant suport a les teves CAUSES, que avui tenen més vigència que mai, i persistirem en aquesta esperança».

Es van repartir recordatoris on **hi havia l'epitafi que ell va voler** que constés a la seva tomba: «Per descansar / jo només vull / aquesta creu de fusta / amb pluja i sol, / aquests set pams / i la

Resurrecció!»; també hi havia la foto de la pintura de la catedral de São Félix do Araguaia i frases del bisbe Pere sobre les seves causes.

Entre els assistents que van participar en el comiat hi havia Francesc Escribano, amic de la família i autor de la biografia del bisbe Descalç sobre la terra vermella, i la periodista Mònica Terribas. També hi eren presents el conseller d'Exteriors de la Generalitat, Bernat Solé, la senadora Mirella Cortès, ex-alcaldessa de Sallent, el president del PDECat, David Bonvehí, i l'expresident de Justícia i Pau, Arcadi Oliveres, entre altres personalitats del món de la política, la cultura i l'activisme social.

Publicació feta per la Revista Sarmen, del Cercle Cultural de Balsareny.

COMIAT A BARCELONA

El passat 8 de setembre, quan feia un mes de la Pasqua d'en Pere, i 75 anys de la seva primera professió com a claretia, es va fer a Barcelona, a l'església dels claretians, una missa d'acció de gràcies per la seva vida.

Es van llegir poemes d'en Pere Casaldàliga i es van cantar fragments de la Missa de la Terra sem males. A l'altar també hi havia una representació de les causes per les que en Pere ha treballat tota la seva vida: un pot de llet que recorda la seva casa natal a Balsareny, un rem karajà i un barret de camperol, un flascó amb terra vermella, una caixa d'artesanía nicaragüenca.

A la missa, que va ser de caràcter privat a causa de la situació sanitària, van assistir, a part dels missioners claretians, alguns membres de la família i de l'associació Araguaia.

La celebració es va poder seguir en directe pel canal de Youtube dels Claretians i per ràdio Estel.

EL MISTERIO DE CASALDÀLIGA

El impacto de la muerte de Casaldàliga (Pere, dom Pedro, Pedro), ha sido enorme, impresionante, no solo en ambientes eclesiales, y esto merece reflexión.

Es asombroso que aquel joven de Balsareny que ingresó en el seminario de Vic y luego en los Misioneros Cordimarianos-Claretianos, en pleno ambiente de franquismo y de Iglesia de cristiandad preconiliar, al ir al Brasil se haya convertido en un Santo Padre de la Iglesia de los pobres y profeta de la liberación.

¿De dónde sacó fuerzas Casaldàliga para trabajar pastoralmente en São Félix de Araguaia con los tapirapé y xavantes, defender a los *posseiros* contra los latifundistas, impulsar organizaciones cívicas y eclesiales en Brasil y toda América latina, criticar al Imperio del Norte y decirle a Pedro que deje la curia, desmantele el sinedrio, la muralla y abandone las ficticias? **¿Cómo tuvo libertad profética para maldecir las cercas y las propiedades privadas que esclavizan la tierra y a los seres humanos?** ¿Quién le hizo resistir las amenazas de muerte de los poderosos y las críticas, sospechas y vetos de sus hermanos de báculo y mitra?

¿Cómo pudo sobrellevar la pobreza, los largos viajes en autobús, la soledad y las limitaciones finales del hermano Parkinson, mientras su corazón estaba alegre y lleno de nombres? ¿De dónde nació su **esperanza** de que, aunque seamos combatientes derrotados, nuestra causa es invencible, caminamos hacia la Tierra sin males, **hacia la utopía**, hacia la Esperanza con mayúscula?

No murió de pie como un árbol, sino en la cama, sin casi poder hablar y totalmente dependiente de los demás, sin tener nada, no llevar nada y no poder nada.

Estamos ante una vida misteriosa. No fue un simple planificador pastoral, ni un sociólogo, ni un economista, ni un mero revolucionario político. ¿Cuál fue la raíz última de su vida, cuál es su misterio oculto? Afortunadamente sus poesías nos ofrecen la clave hermenéutica de su vida.

No son poesías simplemente estéticas, sino místicas, como las de Juan de la Cruz, que nos abren al

Misterio último, a un Tú, un Tú con el que posee una relación no meramente individual y religiosa, sino histórica, que le lleva a subir y bajar del Monte Carmelo, a escuchar el Viento del Espíritu en la calle.

Este Tú es Jesús de Nazaret, versión de Dios en pequeñez humana, hecho hombre en el vientre de María y clase en el taller de José. Para Casaldàliga, Jesús de Nazaret es su fuerza y su fracaso, su herencia y su pobreza, su muerte y su vida. Es el Jesús de la gruta de Belén y de los pastores, de las bienaventuranzas, de los pobres y pequeños, de las fieles mujeres, de la pasión y la cruz, el Jesús del Reino, del amor hecho comida.

Este Jesús es piedra de escándalo y piedra angular, como lo son los pobres; es el libertador total, asesinado por el Templo y por el Imperio, pero cuyo sepulcro vacío, como los sepulcros del pueblo masacrado, anuncia la mañana de la Pascua. Para Casaldàliga solo hay dos absolutos: Dios y el hambre, donde hay pan, allí está Dios.

Al obispo de São Félix siempre le impactaba el capítulo 21 del evangelio de Juan, en el que veía como una síntesis de su vida: la pesca abundante en el lago de Tiberíades luego del fracaso de la noche oscura, mientras en la orilla un personaje misterioso le invita a almorzar y pregunta a Pedro si le ama: «Jesús de Nazaret, hijo y hermano,/ viviente en Dios y pan

en nuestra mano,/ camino y compañero de jornada,/ Libertador total de nuestra vida/ que vienes junto al mar, con la alborada,/ las brasas y las llagas encendidas».

Ahora, finalmente, Casaldàliga yace enterrado junto al río Araguaia, un río que simboliza el Mar Rojo, el Jordán y el lago de Tiberíades. Y en la alborada pas-cual de la resurrección, junto a la orilla, hay Alguien que le espera con los brazos abiertos para compartir el pan. Y quizás una garza blanca vela su tumba. **EI**

misterio de la vida de Casaldàliga finalmente se nos desvela. Los pobres le enseñaron a leer el evangelio.

Gracias, Pere, porque con tu transparente vida evan-gélica, nos acercas al Misterio último y en medio de nuestras noches oscuras, haces más creíble nuestra fe.

Víctor Codina.

Publicat al blog de Cristianisme i Justícia

L'ALBA A L'ARAGUAIA

[el dia de l'enterrament de Pere Casaldàliga]

Com cada matí des de fa milions d'anys
el sol va obrir els ulls sobre l'illa del Bananal
i besà l'Araguaia en la intimitat de l'alba.
Com cada matí
un raig de llum va creuar el Centre Comunitari Tia
Irene
i suau com una flor pequi al terra trepitjà l'amfitea-
tre.
Jo era allà dut per l'amor
potser he nascut per immortalitzar als meus ulls
aquell moment -
i l'he vist,
confesso que l'he vist
un raig de sol il·luminant el rostre serè d'un home
sant.
Estès sobre una canoa karajà i lliure com el vent
Un raig de sol va baixar sobre ell i Déu li va fer un
petó.
Ho confesso,
ho he vist,
no ha passat res extraordinari,
això és tot,
tan natural, tan bonic,
la llum del sol del matí del 12 d'agost de 2020
besà suaument el rostre ja ressuscitat de Pere
Casaldàliga
i suaument, va marxar,
com cada matí!

Paulo Gabriel

AMANHECER NO ARAGUAIA

[no dia do funeral de Pere Casaldàliga]

Como todas as manhãs há milhões de anos
o sol abriu seus olhos sobre a Ilha do Bananal
e beijou o Araguaia na solidão da aurora.
Como todas as manhãs
uma fresta de luz atravessou o Centro Comunitário
Tia Irene
e leve como a flor de pequi no chão pisada ilumi-
nou o anfiteatro.
Eu estava ali pelo amor levado
-talvez nasci para eternizar nos meus olhos esse
instante-
e vi,
confesso que eu vi
um raio de sol iluminando o rosto sereno de um
homem santo.
Deitado na canoa karajá e livre como o vento
um raio de sol pousou sobre ele e era Deus a
beijá-lo.
Confesso, eu vi,
nada extraordinário aconteceu,
apenas isso,
tão natural, tão belo,
a luz do sol na manhã do dia 12 de agosto de
2020
acariciou o rosto já ressuscitado de Pedro Casal-
dàliga
e levemente se afastou!
como todas as manhãs!

Paulo Gabriel

Escrit en portuguès. Traducció lliure. Si voleu sentir l'original brasiler podeu escoltar-lo a:
<https://soundcloud.com/casaldaliga-causas/pedro-casaldaliga-do-araguaia>

LES PETJADES DEL BISBE PERE CASALDÀLIGA

Les petjades del bisbe Pere Casaldàliga, les més pregones que va deixar per allà on va passar van ser la fidelitat, la indignació i la rebel·lia.

I va deixar aquestes petjades al llibre EN REBELDE FIDELIDAD, publicat el 1983.

FIDELITAT

En Pere va ser radicalment fidel al Déu de tots els noms, de tots els pobles i nacions, per sobre d'esglésies i religions.

Va ser profundament fidel al Fill d'aquest Déu que va trencar totes les barreres entre el que és diví i el que és humà i es va fer igual que un de nosaltres: Jesús de Nazaret. I entre els humans va trencar les barreres de nacions, de la llei i del temple i per això, com qualsevol rebel malfactor, el van matar penjat d'una creu.

Va ser fidel a les comunitats dels seguidors de Jesús que el van mantenir viu en el seu Evangeli, els seus gestos, paraules i actituds. El Jesús, al que Pere va ser fidel és el Jesús tal i com ens el presenten els Evangelis, sense interpretacions que busquen esbiaixar la força del seu testimoni.

Fidelitat que va mantenir al llarg de la seva vida i que va ser provada en la llarga malaltia que el va anar deixant sense moviments i sense paraules i que va suportar sense reclamar res.

Aquesta fidelitat al Déu de tots els noms, i a Jesús de Nazaret, encenien en ell la indignació.

INDIGNACIÓ

Indignació per veure profanada en la vida d'infants, joves, dones, adults i vells la imatge de Déu que cadascú carrega.

Indignació per veure com alguns jutjaven els dons de la terra i els seus béns i espoliaven els pobles indígenes dels territoris que secularment ocupaven, i expulsaven famílies que feia dècades conreaven la terra per alimentar les seves famílies.

Indignació per veure treballadors brutalment explotats i sotmesos a condicions semblants al treball esclau sense respectar un mínim de dignitat.

Indignació per veure la societat immersa en una desigualtat malaltissa que accepta com a normal l'acumulació de béns a mans de pocs i la manca del que és necessari per a la gran majoria. Que accepta com a normal que l'home sigui superior a la dona i que els indígenes i els negres siguin tractats com a persones de segona categoria.

La indignació d'en Pere brollava davant de l'església que, a l'inrevés de la simplicitat de les primeres comunitats, apostava per la ostentació i que en lloc fonamentar-se en la radical igualtat de tots nascuda del baptisme, acceptava poder i privilegis per a alguns i els negava a la resta.

REBEL·LIA

Aquesta indignació en en Pere es convertia en rebel·lia.

Rebel·lia que es va traduir en denúncies públiques: va denunciar fins i tot abans de ser bisbe L'ESCLAVATGE I EL FEUDALISME AL NORD DEL MATO GROSSO és un crit davant l'explotació del treball esclau..

El seu crit més fort va ser el dia que el van ordenar bisbe. UNA ESGLÉSIA DE L'AMAZONIA EN CONFLICTE AMB EL LATIFUNDI I LA MARGINACIÓ SOCIAL,

va ser el títol de la seva carta pastoral que va ressonar a tot Brasil i arreu del món.

Abordava la situació social del poble de la regió i denunciava els promotors de les injustícies, no es limitava a temes eclesiàstics.

Rebel·lia que es transformava en poesia amb el gust fort de la profecia.

Als seus poemes les paraules brollaven com torren-teres que reflectien amb art les amargors de la vida dels pobres i oblidats.

Els pobles indígenes i els negres van merèixer una atenció particular. La

paraula poético-profètica de Pere Casaldàliga va obrir de bat a bat als ulls de l'església i de la societat el trist destí dels pobles indígenes a la "*Missa da Terra sem Males*", i el dels negres esclaus a la "*Missa dos Quilombos*".

Rebel·lia que no es limitava a les paraules. Es va materialitzar en un estil de vida i de comportament. No es va tranquil·litzar fins que no va anar a viure en una casa simple, igual que les altres, amb les portes obertes per a tothom qui volgués entrar. En el tractament personal volia que el tractessin simplement com a Pedro sense cap adjectiu o altres afegits.

Rebel·lia que es va concretar en el *Santuário dos Mártires*, dedicat a aquells i aquelles que van lluitar defensant la justícia i la vida, independentment de les seves creences.

La seva rebel·lia en relació a l'església es va proclamar als quatre vents el dia de la seva ordenació, refusant qualsevol guarniment que el fes diferent o l'allunyés del poble que havia vingut a servir. Un barret de palla, va substituir la mitra, un rem el bàcul, i un anell de tucum l'anell moltes vegades valuós que els bisbes acostumen a fer servir. Tot això va quedar reflectit en el recordatori que es va repartir en aquell acte:

- "La teva mitra serà un barret de palla camperol; el sol i la llum de la lluna; la pluja i el serè, la mi-

rada dels pobres amb qui camines i la mirada gloriosa de Crist, el Senyor.

- El teu bàcul serà la veritat de l'Evangelí i la confiança de la teva gent en tu.
- El teu anell serà fidelitat a la Nova Aliança del Déu Alliberador i la fidelitat a la gent d'aquesta terra.
- No tindràs cap altre escut que la força de l'Esperança i la Llibertat dels fills de Déu; ni portaràs altres guants que no siguin el servei de l'amor."

Ell, amb tot el seu equip pastoral, va inaugurar l'església que refusava tota mena de poder i apostava pel servei al poble.

Es reflectia una vida simple i austera, amb una mirada inquieta sobre el patiment del poble i un escoltar constant del que el Senyor els deia a través dels pobres.

El bisbe no era qui ordenava el que s'havia de fer, tot es discutia entre tots, capellans, monges, laics i laiques, les decisions eren compartides per tots. Era una església que volia ser fidel a l'Evangelí, aplicant el que el Concili Vaticà II i la Conferència dels bisbes llatino-americans havien aportat a Medellín.

La coherència entre la paraula i la vida d'en Pere va fer que la seva figura

transcendís la Prelazia de São Félix do Araguaia i fins i tot la pròpia església. Prova d'això és la repercussió de la seva mort entre cristians de diferents confessions, creients d'altres religions, ateu, moviments socials, persones del món acadèmic i de la política.

En Pere Casaldàliga va deixar un gran llegat que és necessari preservar i conrear.

L' autor d'aquest article, **Antônio Canuto**, va arribar a l'Araguaia el 1971, com a capellà incorporat a l'equip pastoral de la Prelazia de São Félix, coordinada per en Pere Casaldàliga. Canuto va viure més de dues dècades a la regió de la Prelazia compartint al costat d'en Pere. Juntament amb Dom Tomás Balduino van ajudar a fundar la *Comissão Pastoral da Terra (CPT)*. Membre històric de la CPT, Canuto va actuar com a coordinador nacional, secretari de la *Coordinació Nacional* i en el sector de la *Comunicació*.

RESSONS AL MES DE LA PASQUA D'EN PERE

Avui, ja fa un més que el Tiet Pere ha mort.

No ha estat una mort violenta ni sobtada, com potser ell havia imaginat, però no per això deixa de ser trista.

Un sentiment de tristesa, buidor, orfandat que a mesura que passen els dies, i ja amb una mica més de tranquil·litat, després d'uns dies intensos: de preocupació primer, i de missatges i homenatges després, es fa potser cada cop més present.

I, ahora també es fa cada cop més present un sentiment d'alegria, de gratitud perquè com diu el bon amic David Fernández "el miracle és que hagi viscut" i que nosaltres haguem pogut seguir i en alguna mesura acompanyar aquesta vida tan radical, coherent, plena...

Tan a nivell individual com de l'Associació Araguaia amb el Bisbe Casaldàliga sento que ara ens veiem amb la responsabilitat i el compromís de continuar donant suport a les Causes que es queden i que són més vives que mai. Amb la certesa de que ell continua sent la llum que necessitem en la nostra "caminhada" amb Esperança.

Glòria Casaldàliga

Avui fa 30 dies de la teva Pasqua, estimat Pere, i jo encara vaig d'orfandat.

Però poc a poc, la buidor es veu acaronada per l'Esperança.

La teva petjada serà llum en el més profund de la meva vida.

Las teves sandàlies ja consagren el nostre camí, la lluita i la Utopia per un món més just.

Gràcies, Sant Pedro do Araguaia!!!

Maritxu Ayuso

En Pere, era un gran profeta del poble, un poeta sensible i profund, però sobretot, per mi, era una persona molt divertida, humil, riallera i planera, que sempre em va tractar molt bé i em va animar a fer la meva feina a l'Arxiu de la Prelatura de São Félix.

Avui, sento falta de la seva presència. Em sento una mica més "perduda" davant les dificultats. Però, miraré de continuar posant en pràctica tot el que em va ensenyar. Sé que és difícil i que només persones amb la valentia i la fe d'en Pere ho poden aconseguir com ell ho va fer, però segur que ell em continuarà animant i donant forces.

Zilda Martins